

CONVERSA AMB FRANCESC MARIMON I CARLES MAS RECREAR LA TRADICIÓ AMB ESPERIT ACTUAL

DEBAT SOBRE EL VOLUNTARISME

Si la modernitat els tracta de carrosses, l'ortodòxia els considera esbojarrats. Entre acusacions de xiruquerisme i de manca de rigor, una nova/vella passió per les danses i les músiques tradicionals s'obre pas entre generacions cada cop més joves. Vosaltres ja els coneixeu. Potser us heu deixat seduir per la invitació a la dansa d'un capvespre a la plaça del Rei, a Sant Felip Neri... Potser heu estat seguidors impenitents del cicle «TRADICIONARIUS» que aquest hivern ha aplegat, cada quinze dies, més de dues-centes persones a l'Ateneu l'Artesà de Gràcia per tal de ballar i escoltar músiques tradicionals... Ben segur que, si més no, heu sentit parlar de «La Cobla Mínima», «El Ventall», «La Galana», «La Murga»...

Amb ganes de conversar de tot aquest enrenou del folklore i, sobretot, amb ganes de saber com el viuen i com el veuen de dins estant dues persones que interpreten música folklòrica amb els instruments tradicionals i l'esperit actual, vam quedar amb Francesc Marimon i Carles Mas. La cita no podia ser més intempestiva: un dissabte d'hivern a quarts de deu del matí, l'endemà d'un «bolo» del seu grup, «La Cobla Mínima», vam trobar-nos en una granja allà on l'encara/ex/vila/de/Gràcia es transforma en ciutat intransigent. Tanmateix vam conèixer les seves passions i les seves perplexitats a través de cafès i badalls i sorolls de cotxes.

MÉS ENLLÀ DE LA PANDERETA

Comencem forts, agafant el bou per les banyes del pretès «boom» de la música folklòrica. Sembla indiscutible que, d'un parell d'anys ençà, noves generacions han accedit a tota aquesta història i que, a més a més, se l'han feta seva d'una manera molt més viencial, radicalment nova, insòlita —si més no— en una situació urbana com la de Barcelona: «Preferentment és gent jove de quinze a vint anys que vol aprendre balls com la masurca... Però també hi ha gent gran. La gent està farta de ballar sola a la "disco". A tothom li agrada de ballar en grup». Aquesta bona disposició s'ha conjuntat amb l'existència d'una sèrie d'esdeveniments que han servit de punts de referència més o menys definits: «Si ho féssim un divendres cada dos mesos la gent no se n'assabentaria, i això no funcionaria. Grups com «El Ventall», que cada mes fan danses a Sant Felip Neri o «La Cobla Mínima» cada divendres a la plaça del Rei, fan possible que la gent sàpiga que tot això existeix. Un interès de base, ja hi és. A més a més, hi ha l'aspecte de l'aprenentatge, de la manera de presentar-ho». La qual cosa explica, en bo-

na part, l'èxit de públic de cicles com el TRADICIONARIUS quan no fa ni dos anys que el SARAU DE PRIMAVERA, per exemple, es va deixar de fer per manca de públic: «De la gent que ve a la plaça del Rei, vam fer unes llistes i d'aquí surt una bona part dels assistents al TRADICIONARIUS. Més de la meitat de la gent ens coneix. També ha vingut molta gent nova. Més que res ha estat un factor aglutinant, un factor d'unió de la gent que s'hi ha interessat o que, prèviament, ja s'hi havia interessat».

Tot parlant del TRADICIONARIUS tractem d'aclarir si aquesta consciència de «boom», de moviment que connecta amb noves capes de població, també existeix entre els grups que interpreten aquesta mena de música: «Al TRADICIONARIUS hi ha quatre o cinc grups de ball que ho fan de la mateixa manera que nosaltres, sobretot colles de grallers, amb poca gent, i coses petites. Si més no ens coneixem força: la gent de Reus, de Mataró, en Jordi Fàbregas. La idea del TRADICIONARIUS va ser d'en Fàbregas. De fet ell s'ha plantejat altres coses; no tocar junts altres cops, però sí muntar alguna trobada d'intercanvi, algun curs, cicles de concerts... que quan hi hagi algun ball puguin anar dos

grups, que hi hagi algun local de música tradicional on es pugui aprendre a tocar instruments com el flabiol o l'acordió...». *Tanmateix, la idea de moviment mínimament organitzat no sembla massa clara. Més aviat es tracta d'iniciatives esparses que tenen elements coincidents; per exemple, una certa connexió amb moviments de tipus alternatiu: «No som un grup de música normal, no som un grup de "disco". Volem enrotllar-nos bé amb la gent. Evidentment, la nostra música és alternativa, minoritària i marginal en relació amb el que la majoria de població escolta». *Minoritaris i, alhora, esperançats: «No sé si es pot parlar de bones perspectives de futur a un nivell de tant per cent de la població. El que és fonamental és que hi hagi ambient de festa, que la gent s'ho pugui muntar ella mateixa. En el món concret de la música, hi ha molt a fer. Hi ha moltes gralles, però s'hauria de tocar una mica més seriosament; hi ha molt poc de flabiol o d'acordió, però d'aquí uns quants anys això segurament canviarà perquè és principalment la gent jove la que està entrant en aquesta història».**

*Quin és el secret d'aquesta nova proposta? Ras i curt, fer viu, fer funcional allò que ens ha llegat la tradició. Dit d'una altra manera, actualitzar les funcions del folklore, no quedant-se només en una estricta recuperació formal: «Els esbarts, per més ben vestits que vagin i per més coreografies modernes que facin, estan una mica morts, em sembla. En canvi, quan a la gent li dius: aquí tens una dansa tal i com es feia en aquell lloc i en aquella època, però sense tants vestits ni detalls, és més "autèntic" i la gent s'anima. Aquesta és una altra orientació. El fet que nosaltres anem funcionant ens evita de pensar que som substituïts d'una tradició carrinclona, i això ens dona una certa seguretat. Sempre intentem funcionar en uns paràmetres que no ens permetin caure en aquesta tradició carrinclona. Per això busquem més l'ambient de la participació festiva que no pas l'espectacle de la recreació històrica. No és el mateix que un esbart. Està molt bé que hi hagi grups de divulgació, però ens cal una nova proposta de música tradicional. No es tracta d'inventar noves coreografies sinó que, en el moment festiu, la gent sigui capaç d'assolir i fer-se seves aquestes noves propostes. Cal un treball de recerca, erudit, però també són necessàries coses com «La Cobla Mínima», cursos de dansa, etc.». *En Carles Mas rebla el clau tot dient: «La dinàmica de la dansa m'agrada plantejar-me-la com un estudi seriós, de retrocés històric, perquè així adquireix un sentit. Nosaltres també anem cercant pels pobles, però aquest no és l'objectiu principal de la nostra feina. La recuperació històrica no és el més important, perquè mai no**

recuperarem l'ambient que es vivia, ni tampoc no tenim els mateixos valors musicals. És més important, potser, la recreació d'aquest ball i d'aquesta música, que la gent inventi una mica».

Aquestes afirmacions ens porten a parlar de l'estat actual de les recerques d'investigació folklòrica a casa nostra: «Aquest és un tema molt llarg —diu en Carles— que donaria per tota una altra entrevista. Jo personalment veig que, d'una banda, els erudits de vegades no estan connectats amb la realitat, amb una certa funcionalitat; és això el que els manca. Nosaltres voldríem lligar l'estudi amb l'oferta directa cap a la gent i això ajuda a entendre força per què funciona «La Cobla Mínima». Els estudis d'etnologia musical haurien d'anar per aquí, i els estudiosos haurien de ser també músics i trobar-se d'una manera o d'una altra en contacte amb la gent del carrer, experimentant com funciona el ball al carrer. Això és molt important. Hi ha molta gent que només es dedica a fer reflexions filosòfiques sobre si serem o no els substituïts dels sardanistes. Tenen por. Ens podríem passar moltes hores discutint això. L'important és anar fent, estar en marxa i, a poc a poc, anar-se coordinant».

*És aquest valor de funcionalitat del grup instrumental allò que, en darrer terme, justifica l'èxit de la seva proposta: «El grup que pot aportar coses noves a la gent, funciona, i el que no, no funciona. D'alguna manera, una música de ball perd bona part d'aquesta funcionalitat a nivell humà si s'interpreta en "concert". Hi ha d'haver un treball d'impregnació. L'experiència que he tingut tocant amb en Roviretes —més endavant, en Carles Mas ens explica qui és aquest personatge— és que ell no està fent una representació; ell ho viu. Nosaltres també ho sentim així. Amb el gran "boom" de la gralla, de la patum, de les festes majors com Vilafranca o Vilanova, no només han sortit coses recuperades sinó que, a més a més, hi ha una creació espontània». *Per això són tremendament crítics amb l'excessiva institucionalització, gairebé podríem dir sacralització, de les manifestacions tradicionals com a símbols de presumptes essències patriòtiques. Tot parlant de la sardana, en Carles diu: «Està bé que sigui un símbol, fins a un cert punt, però no que sigui vista com l'única dansa popular veritable que hi ha a Catalunya i, sobretot, no em semblen gens encertades certs estils o corrents que s'han volgut imposar; no m'agraden els concursos de sardanes, les colles com a idealitzacions estilitzades d'una pretesa "dansa nacional" que, d'altra banda, ha perdut bona part de la seva força en tot aquest camí. Tanmateix, encara hi ha gent gran que sap ballar bé sardanes i, a l'estranger, la gent se sorprèn molt**

quan s'assabenta que aquí es pot anar habitualment a la plaça a ballar sardanes els diumenges, perquè això és una cosa que ells han perdut completament. Això és un gran avantatge. Tot i així, la imposició de la sardana ha estat una mica forçada; per què han de ballar sardanes a Lleida o a Castelló si tenen mil balls propis vius?».

QUAN ELS INSTRUMENTS SÓN EINES

No és casual veure que aquesta manera d'entendre la música i la dansa ha estat present amb una força decisiva en les seves trajectòries personals d'aproximació al folklore tradicional. Tot plegat, dues històries en paral·lel que parteixen de posicions diferents. En Francesc Marimon, un dels més grans coneixedors de l'acordió diatònic d'aquest país, arriba a la música d'una manera intuïtiva: «Vaig començar a tocar l'acordió en bona part perquè vaig veure que podia fer-ho. Havia començat a tocar la gralla i altres instruments populars perquè m'agrada molt la música. Com que no podia tocar instruments "d'orquestra" perquè requereixen uns estudis seriosos de solfeig al conservatori que no em veia en cor de fer, em vaig anar interessant per tota la música popular i vaig veure que hi havia moltes oportunitats, moltes coses a descobrir. Vaig comprar-me un mètode, vaig començar a tocar, vaig anar a França i vaig conèixer moltes coses, sempre en el nivell autodidacte

que tothom que vulgui tocar aquest instrument haurà de seguir». L'historial d'en Carles Mas és substancialment diferent: «Vaig arribar a la música tradicional a través de la dansa, vaig començar ballant sardanes, després vaig entrar a l'Esbart Català de Dansaires i, mica en mica, vaig tenir contacte amb un aprenentatge i unes possibilitats d'investigació. És a partir d'aquí que va començar el meu interès per la música. Després vaig començar a pensar que no h'hi havia prou amb aquest treball d'arxiu i de divulgació històrica; tot i que la reconstrucció històrica és important, personalment em mancava una part vivencial, de tocar i crear música sense haver-me de canviar de vestit. Això m'ho resol «La Cobla Mínima». En Carles, per cert, és una de les persones que més ha estudiat el flabiol com a instrument popular, no estrictament lligat a les sardanes: «De fa temps, un dels instruments que més m'interessen són el flabiol i el tambori i, com tothom, vaig començar a tocar més o menys autodidàcticament, perquè tenia clar que no volia anar al conservatori i tocar sardanes. El flabiol té un paper important a les sardanes, està molt bé, però la sardana és un aspecte una mica limitat i no em servia per aquest desig de trobar la funcionalitat de la música que jo fes, tocant als balls i els ambients festius les músiques que jo volia». Un dels seus darrers treballs ha estat l'enregistrament d'un disc de música de flabiol amb en Roviretes, un flabiolaire de la vella escola: «Vaig tenir la sort de conèixer en Ro-

viretes, un dels millors flabiolaires de tradició oral, i el vaig anar a trobar. En Roviretes viu a Folgueroles, ha viscut sempre allí. Aquí va començar també l'amistat, perquè és un home molt obert. En Roviretes és molt obert amb els joves. Vaig pensar que, si havia de tenir un mestre, volia que fos ell. Vaig pensar també que no només havia d'anar un dia a Folgueroles i gravat tot el seu repertori. Això està molt bé a nivell documental, de testimoni. Si volia arribar al fons del sentiment del flabiol, no em podia quedar aquí. Ara vaig molt sovint a veure'l. El disc que hem fet junts està sobretot dedicat al flabiol, una música que no ha estat massa tractada. Hi ha un repertori més o menys antic de danses: el ballet de Folgueroles, contrapàs, balls de parella, xotis... Com a document d'una manera de tocar, és important».

Amb en Francesc Marimon parlem de l'acordió diatònic. D'entrada cal aclarir, per als profans, que el diatònic és un acordió que, a diferència del cromàtic, no pot fer tots els sostinguts i els bemolls d'una escala i que, a més a més, a cada posició li corresponen dues notes diferents, com en una harmònica, segons si la manxa de l'acordió bufa o xucla aire. Encara que no és gaire correcte, també resulta aclaridor saber que els acordions diatònics són més antics i tenen botons en lloc de les teclcs com de piano que tenen els acordions «normals». Tot això i molt més ens ho explica en el seu Mètode d'Acordió Diatònic que darrerament ha estat editat pel Departament de Cultura de la Generalitat: «De fet, la idea és que la gent que vulgui aprendre l'instrument no es trobi tan penjada com em vaig trobar jo. Abans la gent aprenia per tradició oral. El pare t'ensenyava a tocar; sovint, l'oïda era important, veure la posició dels dits... Ara, com que ja gairebé no queden vellets que et puguin explicar quelcom, és important que aparegui un mètode que la gent pugui utilitzar en un principi. Després, la gent s'haurà d'espavilar pel seu compte. Si la Generalitat no m'hagués recolzat l'hauria fet igualment, repartint fotocòpies a la gent interessada». En Francesc, tot parlant del diatònic, s'apassiona: «L'acordió va arribar a Catalunya des de França a finals del segle passat, però aquí s'havia anat perdent, més que a França i a Itàlia. Fa uns quants anys, només quedaven quatre vellets d'Arsèguet, al Pirineu. En comparació amb el que hi havia hagut, una misèria! Actualment, no crec que hi hagi més de deu persones que toquin l'acordió diatònic, entre els tres o quatre avis que el conserven per tradició i unes cinc o sis persones que l'estan intentant redescobrir. En aquest sentit, hem agafat les escorrialles. Al 1920 potser hi havia unes cent cinquanta o dues-centes persones que el tocaven. Als anys cinquantes, sobretot al Piri-

neu, hi havia molta gent que el continuava tocant, però molts ja es van passar a l'acordió de teclat, també en pla d'autodidactes, que va ser una altra revolució. Però l'acordió no ha estat mai massa assumit com a instrument propi, sinó com a eina per a la festa major».

També ens explica que, durant el segle passat, l'acordió fou un instrument pont entre la cultura rural i la incipient cultura industrial de les ciutats europees, ja que és un instrument musical de transició que introdueix el metall en la construcció dels instruments populars i que ja no es fabrica en el mateix context en què es toca. «L'acordió no era un instrument popular i propi d'aquí, sinó més aviat d'Europa, però en canvi va marcar una època a tot Catalunya. La gent, amb l'acordió, tocava tota la música que tenia en el cap, des de sarsueles fins a música de ball tradicional, de manera autodidacta, a finals del segle passat i començaments del present! Ha tingut un paper important en el canvi de la tipologia de danses». En Carles, amatent, també hi fica cullerada: «Jo voldria dir que, malgrat el que puguin dir els estudiosos —i mira el Francesc— l'acordió és un instrument popular, sobretot en certes comarques. És una mica el mateix cas que la guitarra, que és popular per la manera d'aprendre-la i la funcionalitat que se li ha volgut donar, encara que no siguin instruments específicament autòctons. En aquest sentit, vas pel Bages i en un restaurant et trobes dos acordionistes fotent-li canya a un acordió, encara que sigui cromàtic; a poc que els burxis et tocan, per exemple, el "Ball de Cascavells", que és una dansa absolutament viva que es remunta al segle XVI. Això és fantàstic, és una cosa que ha quedat molt esborrada en altres països, molt més que no pas aquí. Qualsevol cosa que es faci per recuperar-lo, és fantàstic».

«LA COBLA MÍNIMA». UNA HISTÒRIA PARTICULAR

Acabem parlant del que ha estat l'autèntic braç armat per a la divulgació d'aquesta manera de fer dels nostres entrevistats: «La Cobla Mínima», una formació que, segons ells, «fa uns quatre anys, ben bé, que funciona». Una formació amb un nom ben curiós, si es va mirar el que pensen de les cobles i les sardanes: «El nom de cobla va venir una mica per casualitat. Ens podem atèner a la definició que fa el Fabra: "petita orquestra que toca en els balls populars...". Ens va servir també per trencar amb aquesta imatge de cobla seriada. Ens fa gràcia que la gent senti "cobla" i ens vegi a quatre arreplegats, però no hi ha hagut mai malentesos, en aquest aspecte. Si la gent ens

contracta és perquè ens coneix "minimament" —*valgui la redundància*—. L'altra part del nom, "mínima"... , la gent s'ha d'adonar que no claen onze músics per poder fer un ball, sinó que es pot fer un ball amb pocs instrumentistes. Moltes vegades és millor que hi hagi cent persones que no pas tres-centes, perquè la gent sigui capaç de participar i disfrutar. D'alguna manera, nosaltres omplim un buit que no està massa cobert en una gran ciutat, cobrim espais o situacions petites, ocasions concretes, més íntimes. La gent d'un poble, quan es planteja una festa major, no sempre pot llogar una cobla perquè no arriba al pressupost; aleshores recorre a coses com "La Cobla Mínima". Nosaltres estem una mica lligats al que ens demanen. Però si vols fer un aplec a dalt d'una ermita, no pots comptar amb un equip d'amplificació. Som polivalents. *Una proposta musical amb característiques ben definides:* «El nostre tipus de formació instrumental no és massa freqüent. L'acordió diatònic era un instrument relegat als vells i, en canvi, ara s'ha descobert que lliga força bé amb altres instruments, amb un instrument agut com és el flabiol, per exemple; el flabiol dona la melodia i l'acordió fa l'acompanyament, i a més a més sense amplificació. Nosaltres hem donat un toc de personalitat lligant l'acordió amb el flabiol i el violí tocat de manera popular. El fet de lligar-ho amb les danses i donar-les a conèixer, que tothom les aprengui i tothom participi, funciona molt bé».

Durant aquests quatre anys les seves actuacions els han reportat experiències ben diverses: «La idea és que la gent sigui una mica protagonista i participi. Si anem a tocar a un lloc, ens posem en contacte amb la gent perquè sàpiga el que fem; no anirem a un lloc si sabem que allà no es porta el nostre rotllo. De fet hi ha aquesta idea d'autogènesi dels mecanismes que et fan disfrutar del lleure. De tota manera, ja sabem que no arribarem a segons quins tipus de gent. Sovint, de fet, ens trobem nois i noies que no estan acostumats a aquest ambient i, en un primer moment, comencen a fer el boig; però acaben disfrutant força, amb moltes ganes de repetir. De vegades no ho aconseguixes, sobretot si no t'esperen a tu. No ens ha passat mai, però. De vegades ens ha tocat actuar en un ambient una mica hostil; ens n'hem sortit amb algunes peces més "resultones". Això del repertori és molt important. Vas a un lloc que havia de ser una festa major i resulta que només hi ha la canalla; aleshores has de saber canviar els pas dobles per balls per a la canalla. També passa sovint que, en els balls, la gent només demana valsos i pas dobles, perquè pensen que els balls de grup deuen ser tota l'estona una mena de "el corro de la patata", i al fi-

nal acaben disfrutant molt més amb les danses de grup. És clar, la gent no ho coneix massa, això».

Si algú té ganes de buscar connexions i lligar caps, ben segur que una mena de proposta d'actualització del folklore tradicional com aquesta li ha de proporcionar estones de feina i delit; potenciar més l'ambient de la participació festiva que no pas l'espectacle de recreació històrica, recuperar el fet vivencial i lúdic de la interpretació musical, entendre que els instruments són només això —eines, instruments que ens poden fer actualitzar el sentiment de la tradició dels nostres avantpassats, fomentar el ball i la festa com a espai de relació interpersonal no massificat, projectar-se en el futur sense haver de renunciar al passat, recrear la tradició amb esperit actual... Dir tot això i fer-ho, a més a més, amb una notable resposta de públic, no és demostrar que les alternatives són possibles?

Eduard Miralles i Sònia Palau